

Kaderstelling specialisatie jonge en oudere kind

**Landelijk overleg lerarenopleiding basisonderwijs
27 juni 2013**

Kaderstelling specialisatie jonge en oudere kind

INLEIDING

Goed onderwijs staat of valt met goede leraren. Dit is reden geweest voor het opstellen van de Kwaliteitsagenda Krachtig Meesterschap (OCW, 2008). In deze agenda is geconstateerd dat er vraagtekens bestonden over kwaliteit van de lerarenopleidingen. Om die reden is een start gemaakt met de ontwikkeling van de kennisbasis Nederlandse Taal, van Rekenen-wiskunde en de Generieke kennisbasis. Deze kennisbases zijn in 2009/2010 opgeleverd. Vanaf 2011-2012 zijn deze kennisbases verplicht onderdeel van de opleidingsprogramma's van de pabo's.

In de periode 2011/2012 zijn voor alle overige vakken in de pabo kennisbases ontwikkeld. In 2011 heeft de HBO-raad in overleg met het Ministerie van OCW de Commissie Kennisbasis Pabo geïnstalleerd. Deze commissie is verzocht de kennisbases voor de pabo's te bezien op studeerbaarheid en samenhang. Tevens was de vraag hoe een overladen opleidingsprogramma voorkomen kon worden en op welke manier de kennisbases getoetst konden worden. Begin 2012 heeft de commissie het advies 'Een goede basis' opgeleverd. De commissie is ook gevraagd of in het kennisdeel van de opleidingen zou moeten worden gedifferentieerd in jonge en oudere kind. In het betreffende advies wordt aangegeven dat in het belang van doorgaande leerlijnen in het basisonderwijs, er een fundament gelegd moet worden voor het pedagogisch en vakdidactische handelen van leraren voor kinderen van 4 t/m 12 jaar. De leeftijdsspecialisatie jonge en oudere kind heeft in deze opzet geen gevolgen voor de kennisbasis voor de vakken. De commissie geeft aan dat de leeftijdsspecialisatie vooral gericht is op het pedagogisch didactisch handelen van de studenten. Daarnaast bevat de generieke kennisbasis pedagogische-didactische kennis voor het jonge en oudere kind. Een bepaalde mate van diepgang in de leeftijdsspecialisatie kan volgens de commissie in de stages van de opleiding gerealiseerd worden door daarin specifiek te kiezen voor het onderwijs aan het jonge en oudere kind. De leeftijdsspecialisatie past dus zowel bij de generieke kennisbasis als in de toepassing van kennis in het praktijkgedeelte van de opleiding. Door de samenvoeging van de kleuterschool en lagere school in 1985 is de specifieke aandacht voor het jonge kind minder geworden. De laatste jaren is echter sprake van een toenemende belangstelling voor de professionele en specifieke benadering van het jonge kind omdat interventies op jonge leeftijd van groot belang zijn voor het succes van de verdere schoolloopbaan.

In de beleidsreactie (OCW, 2012) van de voormalige Staatssecretaris Zijlstra worden de pabo's verzocht een landelijk kader te ontwikkelen voor de specialisaties jonge en oudere kind. In het kader worden opleidingsroutes geschetst voor de organisatie van de specialisaties in de curricula om tegemoet te komen aan de variëteit in het werkveld. Hierbij wordt voorgebouwd op bestaande vormen van specialisaties jonge en oudere kind. In dit verband wordt benadrukt dat de opdracht van de pabo's is om leerkrachten op te leiden die beschikken over een brede bevoegdheid voor het onderwijs aan 4 tot 12 jarigen. Dat betekent dat elke startende leraar bevoegd is voor alle basisschoolgroepen en tegelijkertijd een bekwaamheid heeft voor het jonge respectievelijk het oudere kind.

=====

KADER

Dit document schetst een kader voor de specialisatie jonge en oudere kind. Daarnaast worden centrale thema's beschreven en verklaard waarom zij van belang zijn voor de specialisatie jonge en oudere kind in het curriculum van de pabo.¹

Het gaat hierbij niet om een nieuwe kennisbasis voor het jonge of het oudere kind. Het vertrekpunt zijn juist de bestaande kennisbases. Tevens wordt in dit verband verwezen naar het onderzoek van regioplan (Van der Wel e.a. 2011) waaruit onder meer bleek dat bij alle pabo's een leeftijdsspecialisatie wordt aangeboden. Dit werd echter op verschillende manieren ingevuld. Dit was voor het landelijk overleg lerarenopleidingen basisonderwijs aanleiding om op eigen initiatief in het kader van de kwaliteitsagenda 'Krachtig Meesterschap' nadere afspraken te maken over de leeftijdsspecialisatie jonge en oudere kind. Deze afspraken zijn:

- *Leeftijdscategorie*

Op grond van ontwikkelingspsychologische inzichten hechten de pabo's aan een specialisatie jonge kind in de pabo die betrekking heeft op de leeftijdscategorie tot 7 jaar. In de ontwikkelingsperiode 0-7 jaar vinden ontwikkelingen plaats die van betekenis zijn op het functioneren van het kind in de basisschool. De specialisatie oudere kind heeft betrekking op de leeftijdscategorie van 7 tot 14 jaar. Handelingsbekwaamheid van de leraar heeft betrekking op de basisschoolgroepen 1 t/m 8. Tegelijkertijd veronderstelt de bredere leeftijds aanduiding dat de leraar kennis heeft van ontwikkelingen van kind en puber in een bredere context.

- *Van startbekwaam naar vakbekwaam: initieel en postinitieel.*

In de majorfase doet de student algemene kennis op met betrekking tot het Jonge respectievelijk het oudere kind. Daarna vindt een verdieping plaats in de zogenaamde leeftijdsspecialisaties JK/OK. Deze leveren een startbekwaamheid op voor de beginnende beroepsbeoefenaar. Tenslotte vindt vergroting en verdieping van de vakbekwaamheid plaats binnen een systeem van postinitiële opleidingen JK/OK door de pabo's. Daarmee is een ontwikkelingsgerichte benadering geborgd. Een dergelijk gevalideerd postinitieel specialisatie aanbod is ook van betekenis voor de reeds werkzame leraar die van groep wijzigt.

- *Inhoud specialisaties*

De inhoud van de specialisaties wordt mede bepaald door de inhoud van de kennisbases die in het kader van het project 10voordeleraar zijn ontwikkeld. Deze kennisbases kennen echter geen onderscheid in leeftijdsspecialisatie. In de generieke kennisbasis worden echter wel pedagogisch didactische aanwijzingen gegeven voor het jonge en oudere kind.

¹ De discussie of de specialisatie al dan niet een afstudeerrichting moet worden moet alsnog plaatsvinden. Een afstudeerrichting is in de WHW en OER geregeld. Een profilering/specialisatie niet.

○ *Omvang specialisaties*

De omvang van de specialisatie jonge en oudere kind omvat minimaal 1 jaar. Hiermee sluiten de pabo's aan bij het advies van de Onderwijsraad inzake: 'een rijk programma voor ieder kind' (2008).

Bij alle pabo's wordt een specialisatie jonge en oudere kind aangeboden. De opbouw van de opleidingsprogramma's ziet er in algemene zin als volgt uit: In de eerste twee jaar van de pabo – de majorfase – wordt een brede basis aan kennis en vaardigheden aangeboden voor de leeftijdscategorie 4 tot 12 jarigen. Via stages maken de studenten in deze fase kennis met alle leeftijdsgroepen in de basisschool. In het derde en vierde leerjaar vinden dan de leeftijdsspecialisaties plaats in combinatie met vakprofielingen. De pabo's zullen de leeftijdsspecialisaties jonge en oudere kind in die leerjaren ook combineren met eigen minoren/specialisaties zoals grote stadsproblematiek, onderzoeklijnen, excellentie, omgaan met verschillen, zorg, etc. In het vierde jaar wordt de leeftijdsspecialisatie voortgezet in de afstudeerfase. De vormgeving van dergelijke opleidingsroutes gebeurt in nauwe afstemming met het (regionale) scholenveld. Zoals bijvoorbeeld in 'Opleiden in de School'-trajecten'.

Na 4 jaar levert de pabo een startbekwame leraar af die beschikt over een palet van kennis en vaardigheden die zijn weergegeven in het dossierdiploma, inclusief de (inhoud van de) leeftijdsspecialisatie die gevolgd is.

In het kader van levenlang leren is het ook voor leraren van groot belang dat verdere professionalisering plaatsvindt. In het recente advies van de Onderwijsraad (2013) 'Kiezen voor kwalitatief sterke leraren' wordt in dit verband ook gepleit voor bij- en nascholing. Een voortgezette professionalisering voor leerkrachten die gaan werken in leeftijdsgroepen die niet aansluit bij de gekozen leeftijdsspecialisatie ligt dan voor de hand. In deze ketengerichte aanpak past ook de ontwikkeling van een masteropleiding gericht op het jonge respectievelijk oudere kind.

=====

In deze paragraaf worden verschillende thema's benoemd die voor de specialisaties het jongere en het oudere kind om nadere aandacht, of verbijzondering vragen.

Specifieke thema's voor het jongere kind

De inhoudelijke thema's hebben een belangrijke functie. Ze zijn richtinggevend voor de invulling van de onderwijsprogramma's van de pabo's. Daarnaast biedt het werkgevers, de basisschool duidelijkheid wat een net afgestudeerde leerkracht basisonderwijs in haar specialisatie aan bagage heeft meegekregen.

De aandacht voor het jongere kind is de laatste jaren behoorlijk toegenomen. Mogelijk speelt de premisse van Nobelprijswinnaar James Heckman daarin een belangrijke rol. Die stelt dat voor iedere dollar die geïnvesteerd wordt in het jonge kind een rendement van 5 tot 7 dollar te verwachten is (in termen van minder maatschappelijke kosten). Dit is een van de redenen waarom de afgelopen 12 jaar veel is geïnvesteerd in de ontwikkeling van voor- en vroegschoolse educatie, gericht op de bestrijding van achterstanden en de algemene brede ontwikkeling van het jonge kind. Het ligt voor de hand deze ontwikkelingen deel te laten uitmaken van de specialisatie jonge kind van de pabo's.

In dit verband wordt expliciet verwezen naar het samenwerkingsproject van de pabo's en Sardes. Hierin worden gezamenlijke uitgangspunten ontwikkeld voor de specialisatie jonge kind in de pabo. De centrale thema's komen hierin uitgebreid aan bod zoals spel, observeren, VVE, media en het jonge kind et cetera. Tevens zijn er voorbeelden van 'good practices' verzameld in de gezamenlijke brochure 'Georganiseerd afkijken', de ontwikkeling van de specialisatie van het jonge kind op de pabo. Deze publicatie is in 2012 verschenen. In 2013 wordt al deze kennis en ervaring op www.paboweb.nl gepubliceerd, het informatie- en communicatiekanaal van de pabo's.

De volgende thema's zijn voor de specialisatie 'het jonge kind' van bijzonder belang. In dit verband wordt opgemerkt dat de thema's dans en drama en bewegingsonderwijs voor beide specialisaties (jonge en oudere kind) van belang zijn.

1. Hersenontwikkeling

Het onderwerp hersenontwikkeling is van belang voor de gehele basisschool, maar op basis van onderzoek blijkt dat er specifieke ontwikkelingen zijn, zoals het verschijnsel gevoelige periode en het belang van de combinatie van nature en nurture (de neurologische ontwikkeling is ook genoemd in de kennisbasis generiek). Met name voor jonge kinderen waar de hersenontwikkeling nog een spurt maakt en er sprake is van gevoelige perioden (voor het zesde jaar) is het belangrijk om te weten hoe dit in zijn werk gaat en welke consequenties dit heeft voor het onderwijs. Leerkrachten moeten hiervan op de hoogte zijn.

BRON

- Lamers, T. (red). (2009). *Het jonge kind. Groei en ontwikkeling bij kinderen van 4 tot 8 jaar*, Heeswijk-Dinther: Esstede
- OECD (2007). *Understanding the brain: the birth of a learning science*, Parijs: CERI/OECD

2. Verschillende visies op werken met kinderen

Voor het werken met jonge kinderen hebben zich in de loop der tijd drie verschillende visies of benaderingen uitgekristalliseerd, namelijk de ervaringsgerichte, de ontwikkelingsgerichte en de programmagerichte benadering. Deze benaderingen hangen samen met de mensvisie die wordt gehanteerd en laat zich vertalen in methoden en de positie die de leerkracht inneemt in het spel en de ontwikkeling van kinderen.

BRON

- Brouwers, H. (2010). *Kiezen voor het jonge kind*, Bussum: Coutinho

3. Spel

Spel is de manier waarop jonge kinderen tot ongeveer 7 jaar zich ontwikkelen, leren en ervaringen verwerken. Het inrichten van een rijke speel-leeromgeving, het onderscheiden van verschillende vormen van spel en het stimuleren van spel is daarom voor de (aankomende) leerkracht belangrijke leerstof. Het thema spel wordt ook separaat genoemd in de generieke kennisbasis voor de pabo's.

BRON

- Aalsvoort, D. van der (2012). *Spel en het jonge kind*. www.paboweb.nl

4. Het volgen en evalueren van de ontwikkeling van kinderen: kijken naar kinderen, observeren, en opbrengstgericht werken, toetsing

Het bepalen van de ontwikkeling en de vooruitgang van jonge kinderen vraagt specifieke kennis. Het bepalen van de voortgang van die ontwikkeling kan op verschillende manieren. Het begint echter met het vermogen goed te kunnen kijken naar kinderen (onbevooroordeeld). Daarnaast is het van belang dat leerkrachten goed kunnen observeren, om te bepalen wat hun ontwikkeling is en hoe dit nader kan worden gestimuleerd, bijvoorbeeld door handelingsgericht of opbrengst gericht werken. Toetsing wordt gezien als instrument om (ook) de ontwikkeling van kinderen te volgen. Overigens is deze kennis tevens van belang voor de specialisatie oudere kind in de pabo.

BRON

- Janson, D. & Memelink, D. (2008). *Observeren kun je leren*. Amersfoort: Thiememeulenhoff
- Zwart, T. de (2010). *Speelwerk: Observeren en onderzoeken van jonge kinderen*. Leuven: Acco

5. Thematisch werken

Thematisch werken is de pedagogisch-didactische manier van werken die goed aansluit bij de ontwikkelingsfase van jonge kinderen. Thematisch werken is een pedagogisch-didactische manier van werken aan de hand van een onderwerp of een begrip. Het goed voorbereiden en uitvoeren van activiteiten bij thematisch werken zijn belangrijke competenties van de

leerkracht. Vakinhouden sluiten aan bij thematisch werken; hierbij passen ook ontluikende geletterdheid en gecijferdheid die cruciaal zijn voor de verdere ontwikkeling van kinderen. Leerkrachten moeten over relevante kennis beschikken.

BRON

- Brouwers, H. (2010). *Kiezen voor het jonge kind*, Bussum: Coutinho
- Janssen-Vos, F., Pompert, B. (2003). *Startblokken van Basisontwikkeling. Een goed begin voor peuters en jongste kleuters*, Assen: Van Gorcum

6. Zicht op de instellingen voor 0 - 4 jarigen

Omdat scholen steeds vaker samenwerken met voorschoolse instellingen (zoals kinderopvang en peuterspeelzalen), is het van belang dat (aankomende) leerkrachten zicht hebben op de instellingen die zich richten op de 0 - 4 jarigen. In dat kader vindt steeds vaker afstemming plaats tussen VVE-programma's en het onderwijs in de scholen voor primair onderwijs en vindt overdracht van gegevens plaats.

BRON

- Studulski, F. (2012) *wat gebeurt er voor de basisschool?* www.paboweb.nl
- Onderwijsraad (2010). *Naar een nieuwe kleuterperiode in de basisschool*. Den Haag: Onderwijsraad

7. Voor- en vroegschoolse educatie

Omdat scholen zelf ook VVE uitvoeren en geïnspecteerd kunnen worden op de uitvoering van hun VVE-programma is het van belang dat leerkrachten over kennis en inzicht beschikken op de ontwikkelingen in de voor- en vroegschoolse educatie. Binnen VVE wordt extra aandacht gegeven aan sensomotorische ontwikkeling, sociaal emotionele ontwikkeling, rekenen/wiskunde, aanvankelijke geletterdheid en gecijferdheid.

BRON

- Schonewille B., Klopogge, J. en Leij, A. van der (2000). *Kaleidoscoop en Piramide; samenvattende evaluatierapport Evaluatie Begeleidingscommissie projecten VVE*, Utrecht, Sardes
- Leseman, P. & Leij, A. van der (red). (2004). *Educatie in de voor- en vroegschoolse periode*, Hilversum: HB uitgevers
- Leseman, P.P.M (2007). *Achterstandenbeleid: voorbij de voor- en vroegschoolse periode*. In: Lieshout, P.A.H. van, Meij, M.S.S. van der, Pree, J.C.I. de (2007). *Bouwstenen voor betrokken jeugdbeleid*. WRR Verkenningen 15. Den Haag/Amsterdam: WRR/Amsterdam University Press.
- OECD (2012). *Starting Strong III - A Quality Toolbox for Early Childhood Education and Care*, Parijs: OECD

8. Ouderbetrokkenheid

Ouderbetrokkenheid speelt natuurlijk een rol in de gehele basisschool. Dat betekent dat dit thema voor beide specialisaties van belang is. Ouderbetrokkenheid speelt echter een belangrijke rol bij activiteiten die deel uitmaken van de voor- en vroegschoolse educatie. Het contact tussen ouders met jonge kinderen is dan vaak intensiever. Aankomende leerkrachten moeten zich hiervan bewust zijn en dienen over relevante kennis en

vaardigheden te beschikken. Voor pas afgestudeerde leerkrachten is het vaak een opgave om een goede communicatie met ouders te ontwikkelen.

BRON

- Desforges, C. & Abouchaar, A. (2003). *The impact of parental involvement, parental support and family education on pupil achievements and adjustment: A literature review*. London: Department for Education and Skills.
- Menheere, A. & Hooge, E. (2010). *De betrokkenheid van ouders bij het schoolleren van hun kinderen. Een literatuurstudie naar de betekenis van ouderbetrokkenheid voor de schoolse ontwikkeling van kinderen*. Amsterdam: Kenniscentrum Onderwijs en Opvoeding, Hogeschool Amsterdam.
- Mesman, J. (2010). *Oud geleerd, jong gedaan. Investeren in ouders bevordert onderwijskansen van kinderen*. Oratie Rijksuniversiteit Leiden.

9. Omgaan met verschillen

Bij jonge kinderen is het vaak nog niet uitgekristalliseerd of zij extra ondersteuning nodig hebben. Het gaat dan om kinderen die een voorsprong hebben in hun ontwikkeling of juist een achterstand. Dit wordt omgaan met verschillen genoemd. In het kader van passend onderwijs heeft de school een zorgplicht. Dit betekent dat (aankomende) leerkrachten die werken met jonge kinderen zorg- en ondersteuningsvragen moeten kunnen signaleren en met ouders en deskundigen hierover moeten kunnen overleggen.

BRON

- Onderwijsraad (2011). *Passend onderwijs voor leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte*, Den Haag:
- Onderwijsraad, PORaad, Voraad, MBORaad, AOCRaad (2011). *Referentiekader passend onderwijs*.

10. Transitie van spel naar vakken

Als laatste thema benoemen we de transitie van het spelende kind naar een taak- en prestatie omgeving. Deze overgang, waarin de vakken steeds dominanter worden, vindt meestal in groep 3 plaats. Kinderen beleven deze overgang verschillend. Een belangrijk verschil met de jaren ervoor is dat kinderen (7 à 8 jaar) zich beter kunnen concentreren op taken. Leerkrachten moeten zich hiervan bewust zijn en deze overgang kunnen begeleiden.

BRON

- Smeets, J. (2013). *Het jonge kind in groep 3*, www.paboweb.nl

Specifieke thema's voor het oudere kind

De hieronder genoemde inhoudelijke thema's hebben in navolging van de thema's voor het jonge kind, eveneens een richtinggevende functie voor de inrichting van de opleidingsprogramma's van de pabo's. Daarnaast biedt het voor de scholen duidelijkheid wat een startende leerkracht aan bagage in de specialisatie heeft meegekregen.

De volgende thema's zijn voor de specialisatie oudere kind van bijzonder belang. In dit verband wordt opgemerkt dat de thema's ouderbetrokkenheid en hersenontwikkeling ook voor deze specialisatie van belang is.

1. Een verdieping op de mens- en wereldvakken

De vakken gaan een steeds belangrijkere rol spelen bij de oudere kinderen in de basisschool. Dit vraagt om een verdieping van de mens- en wereldvakken. In het advies 'Een goede basis' wordt hier nadrukkelijk naar verwezen. Hier wordt gepleit voor profilering en verdieping in de opleiding in een of meer van de overige schoolvakken.

BRON

- *Commissie Kennisbasis Pabo (2012). Een goede basis, Den Haag: HBO-raad.*

2. Vakkenintegratie, projectenwerk en doorsnijdende thema's

Het leggen van verbanden tussen de vakken en inhouden kunnen integreren is een belangrijke competentie waarover startende leerkrachten moeten beschikken. Het leren van leerlingen sluit hiermee beter aan bij de beleavingswereld en wordt daarmee betekenisvoller. Startende leerkrachten moeten weten hoe ze de verbanden tussen de vakken kunnen leggen en op welke manieren (bijvoorbeeld met projectenwerk) dit gerealiseerd kan worden in de onderwijspraktijk.

BRON

- *Hooghoff, H. en Bron, J. Het kaf van het koren, leren omgaan met druk uit de samenleving, in: Beurden, B. van en Dietvorst, C. (red). (2011). Het komt op de leraar aan, Den Haag: Boom/Lemma*
- *Onderwijsraad (2011). Maatschappelijke achterstanden van de toekomst. Den Haag: Onderwijsraad.*

3. Omgaan met verschillen en differentiëren

Omgaan met verschillen is sinds onderwijs bestaat een uitdaging. Dit is zowel van toepassing op het jonge als oudere kind. Het gaat om het signaleren en op maat ondersteunen van leerlingen met zowel achterstanden als beter presterende kinderen. Leerlingen verschillen in mogelijkheden, kennis, vaardigheden, attitude en houding. Beginnende beroepsbeoefenaren moeten over een basis deskundigheid beschikken om met deze diversiteit om te gaan. Vormen van differentiatie spelen hierbij een belangrijke rol. Er is inzicht nodig in vormen van groepswerk, coöperatief leren en vormen van zelfstandig en zelfregulerend werken en leren.

BRON

- *Onderwijsraad (2011). Passend onderwijs voor leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte.*
- *Onderwijsraad PORaad, Voraad, MBORaad, AOCRaad (2011). Referentiekader passend onderwijs.*
- *Schram, E. (2013). OMGAAN met verschillen: (g)een kwestie van maatwerk, Enschede: , SLO, Alliantie Onderwijs en Zorg, LOBO.*

4. Sociale competenties

Het gaat er hierbij om leerlingen vaardig te maken: communiceren in de maatschappij en zich daarin staande te houden. Het reguleren van de sociale omgang van kinderen vraagt ook om specifieke kwaliteiten van de leerkracht. Gedragsproblemen, pesten, conflictbehandling, grensoverschrijdend gedrag, cultuurverschillen komen ook in de klas voor. Basiskennis en vaardigheden op dit belangrijke terrein zijn van belang voor startende leerkrachten in het primair onderwijs.

BRON

- *Dam, G. ten, en M. Volman (1999). Scholen voor sociale competentie, een pedagogisch-didactische benadering. Lisse: Swets & Zeitlinger*
- *Onderwijsraad (2010). De school en leerlingen met gedragsproblemen. Den Haag: Onderwijsraad*

5. Opbrengstgericht werken

Opbrengstgericht werken is een speerpunt in het Nederlands onderwijsbeleid met betrekking tot het primair onderwijs. Het gaat hierbij om het planmatig verbeteren van de vorderingen van leerlingen. Dit gebeurt door hogere doelen te stellen, gericht hieraan te werken en leerlingen systematisch te volgen in hun vorderingen. De basiskennis over opbrengstgericht onderwijs moet in het opleidingsprogramma van de pabo aan bod komen.

BRON

- *Earl, L.M. & Katz, S. (2006) Leading schools in a data-rich world, California: Corwin Press*
- *Hattie, J. (2009). Visible learning: a synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement. London: Routledge*

6. De rol van cultuurdrager

De (aankomende) leraar is ook cultuurdrager, de tussenpersoon tussen de leefwereld van het kind en de 'grote' wereld. Leraren basisonderwijs moeten zich hiervan bewust zijn. Dit vraagt om een algemene ontwikkeling die de kennis van de kennisbases te boven gaat. Het gaat om leraren die nieuwsgierig/onderzoekend in de wereld staan, die kennis willen nemen van algemeen maatschappelijke en culturele ontwikkelingen, die zelf actief als burger participeren in de samenleving en die in staat zijn de buitenwereld binnen te brengen. De rol van cultuurdrager is een thema dat in het hele onderwijsprogramma van de pabo aan de orde is.

BRON

- *Kennisbasis leraar basisonderwijs Generiek (2012). Den Haag*
- *Jansma, F. (2006). Het kwalificatieniveau en de rol van kennis in de beroepsbekwaamheid van de docent. Zie: <http://www.docentenweb.nl>*

7. De verbinding tussen het binnen- en buitenschools leren

Leren gebeurt in- en buiten de school. In de kennisbasis Generiek wordt in dit verband gesproken over het benutten van de directe omgeving voor de eigen educatieve arrangementen. Startende leerkrachten moeten hier zicht op hebben. Separaat wordt aandacht gevraagd voor de ontwikkelingen van de brede scholen. Hierin wordt een verbinding gelegd tussen instellingen rond de school en gebeurtenissen in de wijk. De kennis van de educatieve kaart van de eigen omgeving is van belang en leerkrachten moeten hier kennis over hebben. Ouderbetrokkenheid wordt bij dit thema ook apart genoemd. Het verbetert de prestaties van de kinderen.

BRON

- *Onderwijsraad (2009). Stand van educatief Nederland. Den Haag: Onderwijsraad.*
- *Lieshout, P.A.H. van, Meij, M.S.S. van der, Pree, J.C.I. de (2007). Bouwstenen voor betrokken jeugdbeleid. WRR Verkenningen 15. Den Haag/Amsterdam: WRR/Amsterdam University Press.*
- *Studulski, F. (2007). De brede school. Perspectief op een educatieve reorganisatie, Amsterdam: SWP*
- *Onderwijsraad (2011). Uitgebreid onderwijs. Den Haag: Onderwijsraad.*

8. ICT en mediawijsheid

Mediawijsheid is het geheel van kennis en vaardigheden om kritisch en bewust om te gaan met de mediaontwikkelingen in de maatschappij. De sterk gemedialiseerde samenleving vraagt ICT vaardigheden. Het gaat hierbij om 'digitale geletterdheid': basiskennis, gebruik en gedrag. In alle vakken moet mediawijsheid een rol spelen. Aankomende leerkrachten moeten zich hiervan bewust zijn. Daarnaast moeten ze zelf ook beschikken over 'mediawijsheid'.

BRON

- *Raad voor Cultuur (2005). Mediawijsheid. De ontwikkeling van nieuw burgerschap. Den Haag: Raad voor Cultuur.*
- *Onderwijsraad (2011). Maatschappelijke achterstanden van de toekomst. Den Haag: Onderwijsraad.*
- *KNAW (2012). Digitale geletterdheid in het voortgezet onderwijs. Den Haag: KNAW.*

9. Vervolgonderwijs

In de groepen 7 en 8 gaan de kinderen vooruit kijken naar de 'grote school' en gaan zich daar beelden bij vormen. Leerkrachten in het primair onderwijs moeten op dit terrein over de relevante kennis beschikken. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om de vraag welke leerling gegevens op welke manier worden overgedragen aan het voortgezet onderwijs om de doorstroming van het primair onderwijs naar het voortgezet onderwijs zo optimaal mogelijk te laten verlopen.

BRON

- *Onderwijsraad (2007). Presteren naar vermogen, Alle talenten benutten in het funderend onderwijs, Den Haag: Onderwijsraad*
- *Poraad, AVS, Voraad (2011). 'Effectief Schakelen: verbeteren van de informatieoverdracht tussen PO en VO' (advies), Utrecht: Poraad, AVS, Voraad*

Vormgeving van opleidingsprogramma's

Voor alle pabo's geldt dat in de eerste twee jaar van de opleiding van de pabo een brede basis wordt geboden. In de eerste twee jaar krijgen de studenten een gedegen inleiding in het lesgeven, ontwikkelingspsychologie en andere generieke (vak-)kennis en vaardigheden. Tijdens de stages maken de studenten kennis met de verschillende bouwen. De specialisatie begint in het derde jaar en kan daarna verder worden uitgebouwd. Na vier jaar levert de pabo een startbekwame leerkracht op bachelorniveau af. Voortgezette professionalisering is via bij- en nascholing noodzakelijk. Het recente advies van de Onderwijsraad (2013) benadrukt eveneens deze verdere (verplichte) professionalisering. Expliciet wordt geadviseerd om te investeren in inductieprogramma's voor beginnende leraren. Juist voor startende leerkrachten die gaan werken in een leeftijdscategorie waar ze geen specialisatie voor hebben gevolgd, ligt het voor de hand dat verplichte nascholing plaatsvindt.

Het is de eigen verantwoordelijkheid van de pabo's om de specialisatie jonge en oudere kind in de opleiding organisatorisch in te vullen. In overleg met het regionaal scholenveld kan in voorkomende gevallen hiervan worden afgeweken. Het regionale scholenveld - dit geldt bijvoorbeeld voor krimpregio's - heeft dan geen behoefte aan een specifieke specialisatie jonge en oudere kind. De opleiding zal in dat geval minder accenten aanbieden op de specialisaties.

Globaal kan een tweetal invalshoeken onderscheiden worden.

Bij de eerste aanpak wordt in de eerste twee jaar de brede basis aangeboden voor de student vanwege de brede bevoegdheid waar pabostudenten voor worden opgeleid. Onderdelen van de specialisaties komen dan al oriënterend aan bod. In het derde jaar wordt de specialisatie jonge en oudere kind aangeboden. In die specialisatie komen de specifieke thema's die hiervoor zijn genoemd aan de orde. In het vierde jaar maakt de student weer eigen keuzen in het onderwijsaanbod. Deze keuzes zijn niet noodzakelijkerwijs verbonden met de specialisatie. In het dossierdiploma staat beschreven wat de student exact gevolgd heeft.

Bij een tweede aanpak biedt de pabo eveneens een tweejarig basisprogramma aan, waarin oriëntaties op de specialisaties eveneens aan bod komen. Vervolgens wordt in het derde jaar de specialisatie jonge en oudere kind aangeboden. Studenten kiezen in het vierde jaar aansluitend op hun specialisatierichting jonge en oudere kind een gericht aantal vakken en stage of een minor die tot verdieping leidt van de door hun gekozen specialisatie. De gemaakte keuzes worden eveneens opgenomen in het dossierdiploma opdat een werkgever weet wat de student in de opleiding heeft gevolgd.